

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Євланова О.О.

аспірант,

Інститут мовознавства імені О.О. Потебні

Національної академії наук України

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРЕЗИДЕНТІВ ВАЦЛАВА ГАВЕЛА ТА ВАЦЛАВА КЛАУСА У ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ПЕРЕДАЧАХ

Якщо досліджувати область медійної комунікації, медійного дискурсу та приділяти увагу різним жанрам медійних діалогів та їх інших стилів, безперечно, виходить на перший план термін інтерв'ю; цим жанром в Україні займалися О. Голік, О. Чекмишев, М. Василенко, О. Рутковський, І. Михайлин, в Чеській Республіці – М. Чмейркова, М. Гавлік, Я. Гоффманова, О. Мюлерова, Ї. Земан, у Польщі – М. Кіта, Д. Сілверман, який охарактеризував нинішнє суспільство як *interview society*. Наприклад, терміни *новини*, *політичні новини (інтерв'ю)* взагалі, навіть здалека непов'язані з лише класичним уявленням інтерв'ю за участі одного гостя та одного ведучого, який ставить питання. Належить сюди і тип діалогу, який чеські та словацькі дослідники (Я. Бартошек, М. Слезаква, В. Патраш) називають *телевізійні (політичні) дебати*, *телевізійні (політичні) дискусії*, *телевізійні дискусійні ефіри*. У працях англійських та американських дослідників (у першу чергу, тих, які займаються мовним аналізом) знаходимо, наприклад, поняття *публічні дебати* (І. Гутчбі). Ці дебати та дискусії, які перш за все належать до сфери телевізійної публіцистики, представлені переважно діалогами з більшою кількістю учасників – тут, крім модератора, зазвичай беруть участь два чи більше гостей. У кожному випадку мова йде про публічні діалоги, в яких, перш за все, надається перевага інформативній та переконуючій функціям. Учасники намагаються переконати модератора, але головним чином публіку та політичного суперника у своїх твердженнях, тому тут часто переважає конфронтаційний та агресивний стиль розмови над ввічливим та кооперативним. У цьому випадку модератор повинен наполягати на своєму, протидіяти ухильницьким стратегіям своїх гостей. Протяжність цих діалогів є зазвичай усталена (наприклад «таймінг»).

На питання модератора політики можуть давати відповіді за допомогою їх прямого чи непрямого уникання. Типи та причини уникання можуть бути різноманітними. Причиною може бути проста необізнаність, коли політик не володіє інформацією, про яку запитує модератор. Своім неточним тлумаченням інколи маскує те, що відповіді не знає; інколи навпаки, знає, але усвідомлено її замовчує, використовуючи досить хиткі формулювання. Причиною уникання від відповідей є інколи необізнаність, найчастіше ми є

свідками того, що політик (хоча б приблизно) знає імена, але не може їх оголосити чи йому їх називати заборонено. Таку стратегію ми можемо побачити з відповіді Вацлава Клауса на питання чому його книги спонсорує компанія «Лукойл». На це питання другий президент Чеської Республіки не надає чіткої відповіді: «*Chtěl bych ocenit pomoc firmy Lukoil a zejména jejího prezidenta Vagita Alekperova, který byl hlavním iniciátorem projektu...*» [1].

Вацлав Гавел нерідко ухилявся від питань словами типу: *říká se, mluvilo se o tom, zaslechl jsem, doneslo se ke mně, běžně se povídá, všichni přece víme, každé malé dítě ví* та ін. Якщо політик використовує аргументацію, яка виражається такими словами як *v mediálních kuloárech se říká*, модератор буде «тиснути» на доповідача словами: *řekněte konkrétně od koho jste to slyšel*, то доповідач буде уникати відповіді словами: *mediální kuloáry nemají jméno, no comment*. Існують також політики, які не використовують цю техніку. Наприклад, під час виборчих дебатів Вацлав Клаус на запитання модератора відповів: «*...není pravda že všichni vědí. To je obrat který bychom neměli používat v debatách. Protože já například nevím, a možná že je nás víc kteří nevíme, neříkejme všichni vědí*» [2].

Невизначені, непрямі, стратегії уникнення від відповіді можуть мати різну мотивацію (необізнаність, бажання замаскуватися та ін.). Мова політиків не повинна затягувати діалог. Нечіткість може бути і звичкою. Доповідачі, наприклад, Вацлав Гавел, котрий замість конкретного формулювання у деяких ситуаціях ухиляється від відповіді, зазвичай використовує слова типу *věc, záležitost, otázka, problém, řešení (máme problémy; hledáme řešení; podnikli jsme určité kroky)*. До цього стилю вираження належить і врешті перелічення: політик, який хоче свої твердження ілюструвати прикладами, згадає лише один чи два, а потім, забуті компенсує виразами *a tak dále, a podobně, a další*. Існують і протагоністи політичної сцени (Вацлав Клаус), які мають у своїй мові досить високий рівень неточності, у доповідях підвищується повторювальність неозначених прислівників, наприклад *jaksi*: «*...jaksi toto je takové jakti období kdy to lidé více prožívají; já pokud vím tak ta účast jakti je, sou tam zástupci státu ale ti sou složeni i z různých poslanců a podobně*» [2]. Цей прийом використовують політики задля точного підтвердження своїх слів, але інколи вони намагаються використовувати його протягом тривалого часу, що є надмірним.

Невизначеність може бути також проявом щирості та серйозності мовця. Політик часто обговорює дуже складні питання; його мова відображає певне небажання, вагання (яку позицію зайняти у цьому складному питанні) або намагається зрозуміти справжній стан речей, але констатує цей факт як спірний, проблематичний чи не цілком ясний. Наприклад, реакція Вацлава Гавела, з приводу участі Чеської Республіки у війні в Іраку: «*přiznám se že na to nemám úplně hotový názor (.) že pochopitelně ta situace je vážná (.) na druhou stranu asi je důležité aby se na tom dohodlo mezinárodní společenství, že to nemůže být rozhodnutí jenom jednoho státu, ale říkám hotový názor na to ještě nemám (.) a je to příliš vážná věc než abych řekla ano ne*» [2].

З іншого боку, є політики, які в бесіді з журналістами використовують виразні показники ступеня невизначеності (в основному – невизначені займенники і прислівники) як засіб, щоб виразити власну пиху, зарозумілість, презирство (наприклад, проти політичних опонентів): «*jakýchsi možných nových konkurentů jsme již viděli několik...*» [2] до цієї категорії можна віднести і «плюралізацію» прізвища, до якої у багатьох випадках звертається Вацлав Клаус:

- *páni Cyrilové Svobodové koketují se sociální demokracií*
- *i když, říkám teď v uvozovkách, Teličkové něco vyjednávjí*
- *podvod páchaný na národu pány Doležaly a lidmi tohoto nešťastného typu*
- *sféry pánů Grégrů, Fenclů, Špidlů, Kužvartů a podobně* [2].

Це свого роду вираження неозначеності, розмитості, компрометація особи політичного суперника, що також є вираженням зневаги. Невизначеність може, таким чином, бути виражена іронією, глузуванням, що свідчить не про тактику уникнення, а про “ураження” опонента своїми аргументаціями.

Наступною тактикою “заплутування” політиків є спроба уникнути відповіді. Сюди відносимо, наприклад, стратегію, яку можна визначити як “і так, і так”. Вацлав Клаус на питання, як він оцінює чеську політику за певний період відповідає: «*politika je podle mne jako každé jiné řemeslo, dá se dělat dobře, dá se dělat špatně*» [2]. Приклади подібних формулювань Вацлава Клауса:

- *to z toho automaticky nevyplývá, ale současně to ani není vyloučeno*
- *to tvrzení lze buď potvrdit nebo vyvrátit*
- *ta situace je zvláštní a má v sobě jak prvky stability, tak prvky nestability* [2].

Інша стратегія направлена на применшення проблеми; замість того, щоб Вацлав Гавел чітко констатував суть проблеми, він намагається переконати, що: «*toto není jediný problém...jsou tu i jiné, větší...*» [2]. На питання чи потрібен певний закон, він відповів: «*já sem připraven ten zákon projednávat [...] ale všechny důvody proč by tento zákon měl být přijat se dají ošetřit v jiných zákonech (.) těch případů kdy je potřeba nějakým způsobem ošetřit tuto věc najdeme v životě naší společnosti celou řadu*» [2].

Існує ще велика кількість інших, широко застосованих способів, як «втекти» від питання. Наприклад, ухилення як вдавання до самопропаганди – замість того, щоб відповідати на питання, чеські президенти звертаються до пропаганди себе та своєї політичної сили.

Список використаних джерел:

1. Jaa J. Klausovu knihu sponzorovala ruská ropná společnost [Elektronická verze] / Jiří Jaa // Aktuálně.cz. – 19.08.2008. – Режим доступу: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/klausovu-knihu-sponzorovala-ruska-ropna-spolecnost/r~i:article:614125/>
2. Korpus DIALOG Ústavu pro jazyk český AV ČR. – Режим доступу: www.fusie.ujc.dialogy.cz/